

MONENLAISTA SOSIOLINGVISTIikkaA

Florian Coulmas (toim.) *The Handbook of sociolinguistics*. Oxford: Blackwell, 1997. 532 s. ISBN 0-631-19339-1.

Coulmasin kirja pyrkii olemaan johdatus ja katsaus sosiolingvistiikan keskeisimpiin tutkimusaloihin. Se jakautuu neljään osaan: perusteisiin, lingvistisemmin painottuneeseen mikrososiolingvistiikkaan, sosiologisempaan makrososiolingvistiikkaan ja sosiolingvistiikan sovelluksiin. Coulmas korostaa kuitenkin, ettei makro- ja mikronäkökulmia voi pitää jyrkästi erillään toisistaan, vaan monia aiheita voi ja kannattaa tutkia kummastakin näkökulmasta. Tässä mikrotutkimus on käsitetty lähinnä variaationanalyysiksi, makrososiolingvistiikka on kielisosiologiaa. Käytännössä lukujen sijoittelu tällä perusteella ei tunnu aina onnistuneelta. Osa II käsittää 13 lukua, jotka kattavat kirjasta noin puolet. Keskeisiä aiheita ovat kielenmuutos (luvut 4–5) ja variaatio (3, 6–9). Aiemmistä sosiolingvistiikan perusteoksista poiketen myös luku- ja kirjoitustaito sekä media ovat saaneet omat lukunsa. Neljä viimeistä lukua, joissa tarkastellaan mm. koodinvaihtoa ja diglossiaa, olisivat mielestäni sopineet temaattisesti paremmin osaan kolme, joka rakentuu monikielisuuden ympärille. Kolmannessa osassa pohditaan kielikontakteja, kielellistä identiteettiä ja kieltäryhmiä yhdistävänä ja erottavana tekijänä. Viimeiset kaksi lukua edustavat ns. kielellistä relativismia.

Coulmas myöntää itsekin, ettei tämään kirja paksuudestaan ja monipuolisuu-

destaan huolimatta ole kaiken kattava. Esimerkiksi sosiaalipsykologista näkökulmaa vain sivutaan, eivätkä pragmatiikka, diskurssianalyysi ja sellaiset lähitieteenalat kuin etnografia ja murremaantiede ole saaneet omia lukujaan. Tutkimusmenetelmät jäävät samoin muutaman hajanaisen huomion varaan. Laaja bibliografia antaa sentään eväitä jatkaa omin päin näille alueille. Toimittajan anteeksipyyntöt eivät kuitenkaan estä pohtimasta rajausten onnistuneisuutta. Tässä teoksessa sosiolingvistiikka on toki käsitetty ilahduttavan laajasti, kuten käsikirjalta sopii odottaa, mutta esim. sosiaalipsykologiset asennetutkimukset ansaitsisivat kyllä huomiota. Palaan vielä rajauksiin ja valintoihin, kun käyn läpi kirjaa yksityiskohtaisemmin. Jotta lukija pääsisi selville, mitä tietoa Coulmasin käsikirja tarjoaa, esittelen lyhyesti kunkin teoksen 27 artikkelista; joihinkin paneudun hieman syvällisemmin. Lopuksi luon katsauksen muihin sosiolingvistiikan perusteoksiin ja pohdin Coulmasin kirjan suhdetta muuhun alan kirjallisuuteen.

PERUSTEITA JA KLASSISTA VARIATION TUTKIMUSTA

Ensimmäinen luku, jossa R. B. LE PAGE tarkastelee sosiolingvistiikan historiaa, sopii hyvin käsikirjan aloitusluvuksi. Siinä

esitellään varsinaista sociolinguistiikkaa edeltänyttä tutkimusta, poimitaan alan kannalta merkittävimpiä tutkimuksia sekä esitellään teoreettisia malleja ja käsitteitä (esim. variaabelisäännöt, implikaatioasteikko, havainnoijan paradoksi). Toisessa luvussa ALBERT F. VERDOODT selvittelee sitä, miten väestötiedettä voi hyödyntää sociolinguistisessa tutkimuksessa. Luku jää lopulta kovin irralliseksi eikä luo samalla tavalla perustaa kaikille tuleville teemoille kuin edellinen luku. Käsikirjan johdantoon kaipaasi myös metodien, erilaisten lähestymistapojen, aineiston hankintaan liittyvien kysymysten ja terminologian esittelyä.

Luku 3 (JAMES MILROY ja LESLEY MILROY) on selkeä johdatus variaationanalyysiin ja sopii hyvin lukijalle, jolla ei ole juuri aiempaa tietoa aiheesta. Luvussa esitellään pääperiaatteita ja sosiaalisia muuttujia. Tämä on kirjassa ainoa luku, jossa keskustellaan varsinaisesti sosiaaliluokasta ja sosiaalisesta verkosta taustamuuttujina. Mielestäni ne olisivat ansainneet iän ja sukupuolen tavoin oman lukunsa (vrt. Chambers 1995) — onhan niille tutkimuksessakin annettu yhtä lailla painoa variaation selittämisessä. Sosiaalisen taustan määrittelyyn liittyvä problematiikka ja sosiaalisten verkkojen hyödyntäminen olisivat vaatineet enemmän tilaa.

Luvut 4–7 liittyvät kiinteästi yhteen. Niissä selvitetään kielenmuutosta ja kielessä ilmenevää variaatiota yleiseltä kannalta. Luvussa 4 NORMAN DENISON tarkastelee kielenmuutoksia hyvin kiinnostavan aineiston avulla: kyseessä on pohjoisitalialainen kieliyhteisö, jonka kaikki puhujat olivat aikaisemmin käytännössä kolmikielisiä. WILLIAM BRIGHT pohtii luvussa 5 kielenmuutosten sosiaalisia tekijöitä. Helppous, ymmärrettävyys ja sosiaalisen identiteetin osoittaminen näyttäisivät olevan muutostilanteessa kilpailevia voimia, mutta Bright uskoo, että sociolinguististen tekijöiden merkitys

on muutoksissa aina keskeisempi kuin kielensisäisten tekijöiden.

Luvuissa 6 ja 7 on paljon päällekkäisyyttä. Kummassakin esimerkiksi esitellään käsitteet indikaattori, markkeri ja stereotypia. Luvussa 6 JOHN HONEY tarkastelee variaation sosiaalista luonnetta pelkästään ääntämyserojen avulla, luvussa 7 WALT WOLFRAM pohtii variaatiota laajemmasta, koko kielimuodon (*dialect*) perspektiivistä. Honey esittää oman selityksensä sille, miksi stigmatisoituneet aksentit onnistuvat pysymään hengissä standardin prestiisistä huolimatta. Hänen mukaansa suhtautuminen ja suuntautuminen koulutukseen on ratkaisevaa: standardimuodot liittyvät korkeaan koulutukseen ja sitä arvostavaan elämäntapaan, kun taas ei-standardisella ääntämyksellä voi ilmaista tällaisen elämänmuodon torjuntaa ja suuntautumista paikallisiin arvoihin. Lukujen 6 ja 7 puutteeksi on luettava otsikkojen epähavainnollisuus. Esimerkiksi luvun 6 otsikko »Sociophonology» ei paljasta, että tämä luku sisältää paljon yleisesti kiinnostavaa ja olennaista tietoa variaation sosiaalisesta merkityksestä ja standardin asemasta, mikä pätee muuhunkin variaatioon kuin ääntämyseroihin. Sama ongelma toistuu muuallakin tässä kirjassa: käsikirja-nimestään huolimatta jonkin tietyn tiedon löytäminen voi olla hankalaa, koska se on odottamattomassa paikassa.

SUKUPUOLI JA IKÄ SUURENNUSLASIN ALLA

Ikä ja sukupuoli ovat sociolinguistiikassa osoittautuneet kiinnostaviksi muuttujiksi — tosin eri syistä. Ikähän on yhä uudestaan todettu hyvin merkittäväksi erojen selittäjäksi, sukupuolen ja variaation yhteys taas on tunnettu problemaattisuudestaan. Koska suomalainen sociolinguistiikka on keskittynyt pitkälti variaation tutkimukseen,

oletan näiden lukujen kiinnostavan muitakin kuin itseäni ja uhraan niille hieman enemmän palstatilaa.

Sukupuolieroja käsittelevässä luvussa 8 RUTH WODAK ja GERTRAUD BENKE selvittävät ensin sukupuolierojen tutkimuksen historiaa ja sukupuolierojen selityksiä. Aiemmin naisten ja miesten väliset erot arvotettiin ja niitä korostettiin sivuuttamalla naisten ja miesten ryhmien sisällä vallitsevat erot. Viime aikoina on kiinnitetty enemmän huomiota sukupuolikategorian epäyhtenäisyyteen ja tilannesidonnaisuuteen. Sukupuolierojen syistä on esitetty hyvinkin monenlaisia ja keskenään ristiriitaisia yleistyksiä. Kirjoittajat kiteyttävät selitysmallit kolmeen tyyppiin. Ensimmäinen on biologinen malli, johon tosin nykytutkijat eivät juuri usko (ks. kuitenkin Chambers 1995). Toinen lähestymistapa on nähdä miesten ja naisten maailmat kahtena eri kulttuurina: miehet käyvät töissä ja osoittavat samastumista toisiinsa vernakulaaria käyttämällä, naiset taas lastenkasvattajina pyrkivät kielenkäytössään kohti standardia. Tämä käsitys naisten ja miesten rooleista ei sovi välttämättä kuvaamaan ainakaan suomalaista nyky-yhteiskuntaa. Tätä problematiikkaa on meikäläisessä sosiolingvistiikassa käsiteltykin (esim. Mielikäinen 1988). Kolmannessa selitysmallissa eroja lähestytään vallan ja dominanssin näkökulmasta: naisten standardin käyttö on heidän tapansa yrittää parantaa heikompa asemaansa.

Kirjoittajat muistuttavat, että biologista sukupuolta (engl. *sex*) hedelmällisempi lähtökohta sukupuolierojen tutkimukselle olisi tarkastella sitä sosiaalisena, psykologisena ja kulttuurisena kategoriana (engl. *gender*). On todennäköisesti turha etsiä mitään universaaleja, jotka pätsivät kaikkiin naisiin tai miehiin. Maskuliinisuus ja feminiinisyys tulisikin nähdä polaaristen napojen sijasta kahtena eri dimensiona. Sosialisatioprosessin merkitys on keskei-

nen. On myös muistettava sukupuolen kytkeytyminen muihin muuttujiin: sen sisällä on sukupolvittaisia, etnisiä ja sosiaaliluokkaeroja. Ylipäätään kielellisiä eroja tarkasteltaessa olisi nähdäkseen kiinnitettävä huomiota niiden taustoihin — siihen, mistä eri ryhmien väliset erot ovat syntyneet.

Kirjoittajat esittelevät varsin laajasti klassisia sosiolingvistisiä tutkimuksia — Labovin, Trudgillin sekä Milroyn ja Milroyn — ja pohtivat, miten niissä on selitetty miesten ja naisten kielessä ilmeneviä eroja. Nämä tutkimukset ovat toimineet monien myöhempien tutkimusten esikuvina. Wodakin ja Benken mielestä tyyppillistä niille on se, ettei niissä ole problematisoitu biologisen ja sosiaalisen sukupuolen suhdetta. Variaation lingvistiin ehtoihin ja rajoituksiin ei ole keskitytty riittävästi, eikä niissä ole juurikaan käytetty sosiologisia käsitteitä tai teorioita. Tutkimuskohteena on ollut pääasiassa kaupunkikieli. Nämä tutkimukset vahvistavat aiempia tuloksia: kaikissa on havaittu jonkinlaisia sukupuolieroja, jotka eivät kuitenkaan aina ole samansuuntaisia.

Wodak ja Benke esittävät aiempaa tutkimusta kohtaan perusteltua kritiikkiä: Teorioita ja tuloksia ei ole kytketty niissä yhteiskuntateorioihin, kvantitatiivisia metodeja käytetään liian mekaanisesti eikä kontekstia oteta riittävästi huomioon. Tyyppillistä on ollut kirjoittajien mukaan se, että yhdestä tutkimuksesta on tehty usein perustelemattomia yleistyksiä kaikkiin naisiin (tai miehiin). Ongelmallista on myös se, että lingvistiset variaabelit on usein nähty yksifunktionaisina. Tutkimuksissa on tarkasteltu sukupuolta vain biologisena kategoriana. Toisinaan metodologia itsessään on ollut seksististä: käytetyt mittarit ovat »suosineet» miehiä.

Kirjoittajat esittävät lopuksi joitakin mielestään vaihtoehtoisia lähestymistapoja. Esiin nostetaan mm. Eckertin tutkimus

nuorten kielestä, jossa on keskeistä sukupuoliryhmien sisäinen kahtiajakautuneisuus. Lopuksi referoidaan Wodakin tutkimusta, jossa on tarkasteltu sukupolvittaisia eroja naisten kielessä tutkimalla äitien ja heidän tyttäriensä kieltä. Haastateltavana oli 20 äiti–tytär-paria. Tutkimus osoitti kiinnostavalla tavalla, että kielellinen variaatio on yhteydessä sekä psykologisiin että sosiologisiin tekijöihin. Siinä havaittiin muun muassa, että koulutetuilla tyttärillä oli taipumus puhua muodollisemmin kuin heidän kouluttamattomilla äideillään, sosiaaliluokasta riippumatta. Jos äidin ja tyttären välinen suhde oli ambivalentti tai ongelmallinen, tytär käytti selvästi erilaista tyyliä kuin hänen äitinsä — joko formaalimpaa tai epäformaalimpaa, riippuen äidin tyylistä. Äidin ja tyttären väliset erot olivat suurempia kuin äidin ja pojan, myös stabiileissa ja toimivissa suhteissa.

Luvussa 9 teemana on ikä ja sen suhde kielelliseen vaihteluun. PENELOPE ECKERT nostaa esiin mielenkiintoisen näkökulman: Ikää on käsitelty yleensä jatkumona, joka on jaettu melko summittaisesti eripituisiksi viipaleiksi. Kuitenkin tietyt ikävuodet ovat muita ratkaisevampia. Informanttien ryhmittelyssä vaihtoehtoinen tapa voisi olla kronologisen iän sijasta tarkastella elämänvaihetta ja elämäntilanteen muutoksia (esim. koulun aloittaminen, armeija, perheen perustaminen, eläkkeelle jääminen jne.). On todennäköistä, että tällaiset muutokset jättävät jälkiä kieleen. Samoin kuin sukupuolta, ikääkin pitäisi enemmän tarkastella sosiaalisena eikä ensi sijassa biologisena muuttujana. Iän ja muiden sosiaalisten muuttujien suhde voi olla eri kulttuureissa ja eri aikakausina erilainen.

Eri-ikäisten lingvistiset erot voivat kuvastaa joko historiallista muutosta tai ikäkausieroja, jotka ovat ohimeneviä, tiettyyn ikävaiheeseen liittyviä. Tutkijoiden yksi kiinnostuksen kohde onkin ollut, pysyykö

kielimuoto iän myötä muuttumattomana vai muuttuuko se ennustettavalla tavalla. Näennäisaikamenetelmä, jossa eri ikäpolvien väliset kielelliset erot on tulkittu kielenmuutokseksi, on perustunut nimenomaan siihen oletukseen, että yksilön kielessä ei tapahtuisi suuria muutoksia enää nuoruusvuosien jälkeen. Ensimmäiset tutkimukset, joissa reaali- ja näennäisaikainen metodi on yhdistetty ja joilla on ollut mahdollista arvioida tuloksia, toisaalta tukevat näennäisaikahypoteesia, mutta toisaalta ne ovat antaneet todisteita myös ikäryhmäpiirteistä. Eckert referoi artikkelissaan useaan otteeseen suomalaista, Helsingin puhekielestä tehtyä tutkimusta. Tiedot perustuvat Heikki Paunosen pitämään kongressiesitelmään (1994), jossa hän vertailee Helsingin puhekielen 1970- ja 1990-luvun aineistoja. Paunosen keskeinen tulos on se, että miesten ja naisten reaaliaikainen muutos on piirteittäin erilaista ja eri ikäryhmien välillä on eroja siinä, onko muutos menossa normatiivisempaan vai puhekielisempään suuntaan. Suomalaisella ja yleensäkin pohjoismaisella tutkimuksella olisi ollut enemmänkin annettavaa tähän laajaan teokseen.

Eckert käy läpi eri ikäkausien kielenkäyttöä kuvaavia tutkimuksia. Lasten kielessä on havaittu esiintyvän variaatiota jo hyvin varhain, nuoruuteen taas kuuluu irrottautuminen perheestä, mikä ilmenee myös kielellisesti — tunnusomaista on runsas vernakulaarivarianttien käyttö. Eckert kritisoi sitä, että aikuisia on tutkimuksissa usein käsitelty yhtenä massana; ikäryhmät ovat olleet liian laveat. Keski-ikäen ja vanhuuteen on liitetty yleensä konservatiivisuus ja kielellinen jämähtäneisyys. Eckert kuitenkin uskoo, ettei kehitys pysähdy koko elämän aikana, ei myöskään lingvistiksi, ja niinpä hän kaipaakin enemmän tutkimusta siitä, mitä vaikutusta esim. eläkkeelle jäämisellä on yksilön kielenkäyttöön. Aikuisikäisten kieleen ja sen muuttumiseen

iän myötä olisi varmasti suomalaisessakin kieliyhteisössä syytä edelleen paneutua. Nyt kun yhä useamman keski-ikäisenkin elämään kuuluu lukuisia muutoksia, niin asuinpaikan vaihtoa kuin perhesuhteiden mullistuksia, tuntuu omituiselta ajatella, ettei niillä olisi lingvistisiäkin vaikutuksia. Muuttajia meillä on toki jo tutkittakin (esim. Nuolijärvi 1986), mutta nyt uuden muuttoaallon käynnistyttyä olisi sosiolingvistien jälleen katsottava, mitä puhutulle suomelle tapahtuu — sekä yksilön elämänsä kaaren että koko yhteisön näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa sosiaalisten verkkojen selvittäminen tuntuisi herkulliselta ja suorastaan välttämättömältä tehtävältä.

IRRALLISIA TEEMOJA

Luvut 10 ja 11 ovat aiheiltaan kiinnostavia ja sosiolingvistisesti tärkeitä, mutta ne eivät oikein nivoudu muihin lukuihin. Luvussa 10 CELIA ROBERTS ja BRIAN STREET pohdivat kirjoitetun ja puhutun kielen suhdetta sekä kirjoitus- ja lukutaidon merkitystä. Kirjoittajat näyttävät olevan samalla kannalla kuin mm. Biber siinä, ettei kirjoitettua ja puhuttua voi erottaa millään yksityisellä perusteella toisistaan, sillä kummankin sisällä on paljon variaatiota ja erilaisia rekistereitä. Rekisterin käyttökontekstit ovat ratkaisevampia kuin »muoto».

Kirjoitus- ja lukutaito ovat teollisuusyhteiskunnissa muuttuneet sellaisiksi itsensäselvyyksiksi, että lukutaidottomuudesta on helposti tullut tietämättömyden synonyymi. Kirjoittajat huomauttavat, että kirjoitus- ja lukutaidon hallitsevan on mahdollista käyttää valtaa suhteessa luku- ja kirjoitustaidottomiin. Samoja seurauksia on myös kirjoitetun kielen arvostamisella suhteessa vernakulaareihin. Erityisesti vähemmistökuultuurien lasten ongelmana on usein enemmistön kouluun mennessä ristiriitainen kielellinen tradition ja koulun vaati-

mien taitojen välillä.

Luku 11 käsittelee median kieltä. Tämä aihepiiri on useimmissa aiemmissa sosiolingvistiikan kirjoissa jäänyt vähälle, vaikka tiedotusvälineitten kieli tarjoaisi paljonkin tutkittavaa. GERHARD LEITNER tarkastelee mediaa monelta kannalta ja tuo esiin eri näkökulmia, mutta kovin sosiolingvistiseksi tätä katsausta ei voi sanoa. Pikemminkin siinä tuodaan esiin kriittisen tekstilingvistiikan kysymyksenasetteluja. Vasta lopussa keskustellaan sellaisista aiheista kuin median kielen vaikutus vähemmistökielten säilymiselle tai kuolemalle ja vernakulaarin ja standardin suhde. Viimeksi mainittu teema on suomalaisesta näkökulmasta kiinnostava — onhan meillä viime aikoina keskusteltu ja tutkittakin tiedotusvälineiden puhekielistymistä (ks. Paananen 1996; Makkonen-Craig 1999).

MONIKIELISYYDESTÄ JA SEN SEURAUKSISTA

Seuraavat kymmenen lukua (12–21) liittyvät monikielisyyteen ja kielikontakteihin. HAROLD F. SCHIFFMAN esittelee diglossiaa. Diglossisessa tilanteessa yhteisössä käytetään kahta varieteettia siten, että niiden käyttö on selvästi eriytynyt konteksteittain. Prestiisiltään varieteetit ovat selvästi erilaiset. Ferguson, diglossia-ajattelun ja termin isä, käsitti diglossian ainoastaan kahden geneettisesti läheisen varieteetin rinnakkaiskäytöksi. Myöhemmät tutkijat ovat ehdottaneet käsitteen väljentämistä siten, että sen piiriin luettaisiin myös kahden eri kielen vastaava käyttöaloittain eriytynyt käyttö. On myös korostettu sitä, että diglossia-tilanne ei »puhtaimmillaankaan» ole täysin stabiili, vaan se on koko ajan muutostilassa. Kuten monessa muussakin sosiolingvistiikan peruskysymyksessä, jatkumoajattelu tuntuu vastaavan parhaiten todellisuutta.

Koodinvaihto on yksi paljon tutkituista sosiolingvistiikan alueista; tässä kirjassa sitä esittelee ilmiötä Afrikan kieliyhteisöissä tutkinut CAROL MYERS-SCOTTON. Ensimmäisissä tutkimuksissa koodinvaihtoa tarkasteltiin kommunikointistrategiana (esim. Blom ja Gumperz 1972). 1980-luvulla valtaosa tutkijoista keskittyi tarkastelemaan koodinvaihdon lingvistisiä rajoituksia. Tällä vuosikymmenellä on lisäksi selvitetty koodinvaihdon sosiaalisia ja diskurssivisia motiiveja — lingvististen rakennepiirteiden suhdetta tutkittavien ryhmien sosiaalisiin tai psykolingvistisiin piirteisiin. Koodinvaihtoa on tarkasteltu myös keskusteluntutkimuksen näkökulmasta.

Uusi näkökulma koodinvaihtoon on sen tarkastelu osana laajempaa kaksikielistä puheentuottamista. Myers-Scotton pohtii koodinvaihdon suhdetta lainaamiseen, toisen kielen omaksumiseen, kielen kuolemaan ja pidginien syntyyn. Hänen mukaansa koodinvaihto on erotettavissa näistä muista kahdella tavalla — rakenteellisten piirteiden perusteella (siinä esiintyy tiettyjä ennustettavissa olevia kieliopillisia piirteitä) ja toisaalta motiiveiltaan: kahden kielen käyttö perustuu valintaan, jolla pyritään johonkin päämäärään. Hän pitää koodinvaihtotutkimuksen peruspremissinä, että puhujat hallitsevat varsin hyvin vaihtelussa olevat koodit; toki usein jokin kielistä on toista tai muita vahvempi. Jyrki Kalliokoski (1995) on kuitenkin osoittanut, että koodinvaihto on toimiva käsite myös silloin, kun tutkitaan kielen oppijoiden keskustelua — siitä huolimatta, että toisen kielen hallinta on varsin vajavaista.

Myers-Scotton kuvaa artikkelissaan sekä koodinvaihdon lingvististä analyysia että esittelee sosiolingvistisempää tutkimusta. Lähtökohtana voi pitää sitä, että toinen tai jokin kielistä on toista tai muita ensisijaisempi. Tämä ilmenee kolmella tavalla: toista kieltä käytetään enemmän, koodin-

vaihdolla on lähes aina tietty suunta (kielestä a kieleen b eikä toisinpäin) ja tunnusmerkitön valinta kantaa tiettyjä diskurssifunktioita. Koodinvaihto heijastaa yhteisön kulttuuria ja poliittisia arvoja; tämä on nähtävissä esimerkiksi koodinvaihdon yleisyydessä — mikäli eri kieliryhmien välillä on jännitteitä, koodinvaihdon käyttö on todennäköisesti vähäistä. Uutena ja kiinnostavana näkökulmana artikkelissa nostetaan esiin vielä kielitaidon yhteys koodinvaihdon yleisyyteen ja muotoihin. Esimerkiksi Marokossa tehty tutkimus on osoittanut, että kahta kieltä eri tavalla hallitsevilla esiintyy erityyppisiä koodinvaihtoilmiöitä.

Luku 14 käsittelee pidginejä ja kreoleja. Johdannossa kirjoittajat, JOHN F. RICKFORD ja JOHN MCWHORTER, perustelevat, miksi pidginit ja kreolit ovat sosiolingvistiikan kannalta kiinnostavia: niitä tutkimalla voidaan testata monia sosiolingvistisiä teorioita ja hypoteeseja, sillä niissä monet prosessit ilmenevät nopeammin ja kärjistetymin. Luku vastaa sisällöltään paljolti sitä, mitä itse käsikirjatyypiseltä kirjalta odotin: perustietoa pidgineistä ja kreoleista havainnollisten esimerkkien kera. Kirjoittajat määrittelevät käsitteitä, kuvaavat pidginien syntyä, niiden ominaispiirteitä, pidginien ja kreolien eroja, esittelevät eri kreolityyppisiä jne. Varsin paljon huomiota saavat osakseen erilaiset teoriat, joilla on selitetty pidgin- ja kreolikielissä havaittuja samankaltaisuuksia.

Luvut 15 ja 16 liittyvät kiinteästi toisiinsa, sillä kummassakin käsitellään kielen vaihtoa ja kuolemaa. Luvussa 15 tarkastellaan sitä, miten prosessi lingvistiksi ilmenee. COLETTE GRINEVALD CRAIG antaa esimerkkejä siitä, millaisia tendenssejä on havaittu taantuvan kielen morfologiassa, syntaksissa ym. osa-alueilla. Luvun loppuosassa pohditaan laajasti kuolevan kielen tutkimista: metodeja ja etiikkaa. Tätä pidin ilahduttavana, sillä juuri tämän teeman kan-

nalta tutkimuksen periaatteet ovat erityisen tärkeitä.

Luvussa 16 päähuomio on niissä kontekstitekijöissä, jotka selittävät kielen kuolemaa. Kielenvaihtoa edistäviä tekijöitä ovat esim. muuttaminen maalta kaupunkiin, seka-avioliitot ja etenkin kielen pieni puhujamäärä suhteessa yhteisön kokoon. Vähemmistön sosiopoliittinen ympäristö on monin tavoin ratkaiseva kielen säilymisen ja häviämisen kannalta. MATTHIAS BRENZINGER esittelee kielenvaihtoprosessin kulkua kolmentyyppisessä yhteisössä. Monesti kielenvaihdon yhteydessä on puhuttu kielen murhasta tai itsemurhasta riippuen siitä, onko kielenvaihto puhujien kannalta pakollista vai vapaaehtoista. Kirjoittaja kuitenkin korostaa, että useimmiten kielen kuoleman taustalla on kumpiakin tekijöitä.

Luvun 17 kielikonflikteja käsittelevän artikkelin ote on selvästi kielisosiologinen: huomio on yhteiskunnallisissa tekijöissä, ja siinä esitetään konkreettisia ehdotuksia ongelmien ratkaisemiseksi. PETER HANS NELDEN lähtökohtana on kontaktilingvistiikka. Kielikonfliktien taustalla on usein poliittinen konflikti, mutta tilanne voi olla päinvastainenkin: kielikonflikti voi synnyttää poliittisen konfliktin. Ristiriitojen taustalla on useimmiten kieliryhmien välinen epätasa-arvo. Luokitellessaan erilaisia konfliktityyppejä Nelde käyttää ilahduttavan tuoreita esimerkkejä, entisen Jugoslavian tilannetta ja EU:n kielipolitiikkaa. Lopuksi hän esittää viisi periaatetta kielikonfliktien neutraloimiseksi. Niissä korostuu se, että kielen suunnittelu ei voi perustua pelkästään väestölaskuihin, vaan myös tilanteiset ja kontekstuaaliset tekijät on otettava huomioon, ja toiseksi, vähemmistöille on annettava laajemmat oikeudet kuin enemmistölle, jotta ne säilyisivät.

Monikielisyttä käsittelevän luvun (18) paikka olisi mielestäni ollut jo aiemmin. Siinä liikutaan hyvin yleisellä tasolla, ja se

sopii taustaksi jo edellä käsitellyille teemoille, diglossialle, koodinvaihdolle, kielenvaihdolle ja kuolemalle. Onneksi kirjoittaja MICHAEL CLYNE sentään viittaa näihin lukuihin. Esiin nostetaan erilaisia tutkimusnäkökulmia ja monikielisuuden määritelmiä sekä sen seurauksia (esim. transfer ja koodinvaihto). Clyne antaa myös esimerkkejä erityyppisen kielipolitiikan toteuttamisesta.

Luvussa 19 pohditaan kielen ja identiteetin välistä suhdetta ja tuodaan monikielisyys-teemaan yksilön valintoihin perustuva näkökulma. Tämä artikkeli edustaa kirjassa selvimmin sosiaalipsykologisesti suuntautunutta tutkimusta. ANDRÉE TABOURET-KELLER korostaa yksilön puhuman kielen ja hänen identiteettinsä erottamattomuutta sekä identiteetin dynaamisuutta: identiteetin muodostuminen on koko elämän mittainen prosessi. Kieli on keino tunnistaa puhuja jonkin ryhmän jäseneksi ja toisaalta puhujalle keino osoittaa kuulumistaan ryhmään tai ryhmiin. Puhuja voi siis tehdä tietoisia valintoja. Samastuminen johonkin ryhmään ei tapahdu automaattisesti vaan tietyin edellytyksin: yksilöllä on oltava kyky muokata käytöstään ja motivaatio liittyä ryhmään.

Luvussa 20 JOSHUA A. FISHMANIN aiheena on etnisyys. En kiistä sitä, etteikö etnisyys olisi kiinnostava sosiolingvistinen muuttaja, mutta ne teemat, joita tämän otsikon alla käsitellään, ovat pitkälti päällekkäisiä kirjassa muualla esiteltävien kanssa (esim. monikielisyys, kielipolitiikka, yksilön identiteetti), ja siksi sen anti tuntuu vähän laihalta.

Luvussa 21 GRANT D. MCCONNELL esittelee globaalista näkökulmaansa, jossa ideana on määritellä kielille erilaisia vitaa-lisuuslukuja. Kyseessä on kielisosiologisesti suuntautunut lähestymistapa, jossa hyödynnetään sekä deskriptiivisiä että kvantitatiivisiä metodeja. Kirjoittaja käyttää pal-

jon tilaa taustojen selvittelylle, ja itse malliin päästään vasta viimeisillä sivuilla. Mallin esikuvana ovat olleet sosiaalipsykologiset tutkimukset, joissa on mitattu eri ryhmien keskinäisiä suhteita ja sisäistä koheesiota ja kullekin ryhmälle on määritelty niiden etnolingvististä vitaalisuutta kuvaava luku. Samaan tapaan voidaan kielille määritellä vitaalisuuslukuja, jotka muodostuvat niiden statuksen, demografisten muuttajien (esim. puhujamäärät) ja yhteiskunnan antaman tuen (esim. joukkotiedotus) perusteella. Yhtenäisillä perusteilla laadittujen lukujen avulla kielten tilaa voi vertailla toisiinsa. Tällainen vertailu saattaa olla hyödyllistä etenkin kielikontaktitilanteissa.

KOLLOKAATIOISTA JA KOHTELIAISUUDESTA

Luvussa 22 MICHAEL STUBBS pohtii kielen, kulttuurin ja ajattelun välistä suhdetta sosiolingvistiksestä näkökulmasta. Stubbs esittelee lähinnä kriittisen lingvistiikan parissa tehtyä tekstintutkimusta ja kiinnittää huomiota erityisesti leksikaalisiin valintoihin. Hän antaa esimerkkejä siitä, miten rasismi ja seksismi ilmenevät kielenkäytössä ja tähdentää, etteivät termit ole koskaan neutraaleja: kaikki valinnat ovat ideologisia. Konnotaatiot eivät synny tyhjästä: ne ovat seurausta sanojen kollokoitumisesta, tiettyjen sanojen toistuvista yhteenliittymistä. Jos maailmasta puhutaan jatkuvasti tietyllä tavalla, on todennäköistä, että se vaikuttaa ajatteluun. Ei ole kuitenkaan mitään todisteita siitä, että kieli määräisi ajattelua jollain tietyllä tavalla tai asettaisi ajattelun rajat, kuten Whorf klassisessa hypoteesissaan esitti. Stubbsin artikkeli toivottavasti herättää kiinnostuksen tarkastella, mitä tekstintutkimuksella on annettavana sosiolingvistiikalle.

GABRIEL KASPERIN artikkeli (luku 23) keskittyy kohteliaisuuteen. Tämä luku

edustaa selvimmin pragmaattista suuntausta ja keskittyy Brownin ja Levinsonin teoriaan positiivisista ja negatiivisista kasvoista. Kirjoittaja luetteloi, mitä kontekstimuuttajia eri tutkimuksissa on tarkasteltu, minä tekijöiden on katsottu korreloivan kohteliaisuuskeinojen kanssa.

SOSIOLINGVISTIIKAN SOVELLUKSIA

Kirjan neljännessä ja samalla viimeisessä osiossa tarkastellaan sosiolingvistiikan sovelluksia. Koulutus (luvut 24 ja 25) ja oikeudenkäynteihin liittyvät kielikysymykset (luku 26) ovat monista muistakin sosiolingvistiikan teoksista tuttuja teemoja. LUDO VERHOEVENIN artikkelissa (luku 24) keskeisiä käsitteitä ovat kompetenssi sekä luku- ja kirjoitustaito. Hän kannattaa Hymesin ajatusta kommunikatiivisesta kompetenssista, jossa kompetenssin käsite on laajennettu myös kielenkäyttöön. Verhoeven esittelee tutkimuksia, joissa on tutkittu lukutaidon opettamista ja kehittymistä, ja kuvaa lukutaidon erilaisia tasoja. Loppuosassa hän tarkastelee tuttua teemaa: mikä on standardin ja vernakulaarin suhde kouluopetuksessa silloin, kun nämä varieteetit ovat kaukana toisistaan? Klassinen sosiolingvistinen vastaus on, että eri kielimuodot tulisi nähdä rikkautena ja voimavarana.

OFELIA GARCIAN artikkeli (luku 25) käsittelee kaksikielistä koulutusta. Kirjoittaja huomauttaa, että monikielisyyden yleisyydestä huolimatta useimmissa maissa koulutus on ollut yksikielistä, valtaa pitävän eliitin kielellä. Hän käy läpi kaksikielisen koulutuksen historiaa, kuvaa sen tavoitteita ja etuja, mutta päähuomio luvussa on erilaisissa kaksikielisen koulutuksen malleissa. Kirjoittaja lainaa Bakerin luokitusta, jossa ideana on se, että vain vahva kaksikielinen koulutus takaa kunnollisen kaksikielisyyden. Mikäli vähemmistökielen pu-

hujat saavat opetusta enemmistökielillä tai enemmistön puhujat vähemmistökielessä vain pienessä määrin, tuloksena on yksikielisyys tai korkeintaan heikko kaksikielisyys. Toimivaan ja tasapainoiseen kaksikielisyysyteen johtavia opetusmuotoja on esimerkiksi Suomessakin käytetty ja tutkittu kielikylpy, joka on suunnattu enemmistökielen puhujien lapsille vähemmistökielen oppimiseksi. Kirjoittaja muistuttaa, että oppilaan oman äidinkielen on aina oltava mukana opetussuunnitelmassa oli malli mikä tahansa. Tämä on ideana myös kielikylvyssä, jossa ensikielen osuus lisääntyy vuosien mittaan.

EDWARD FINEGAN käsittelee oikeusistuntoihin liittyviä kielikysymyksiä (luku 26). Finegan korostaa vähemmistön oikeuksia. Hyväkään kielitaito ei takaa oikeudenkäynnissä ymmärretyksi tulemistä, jos diskursin osallistujilla on erilainen kulttuuritausta — ns. kontekstivihjeet voivat johtaa harhaan. Tulkin käyttö on taattava, kun se on tarpeen; tulkkaamiseen liittyy tosin omat riskinsä. Ainakin USA:ssa sosiolingvistien ammattitaitoa on hyödynnetty oikeusjuttujen selvittämisessä, esim. nauhoitettujen puhelinkeskustelujen osallistujien murteen tunnistamisessa. Finegan kuitenkin varoittaa sekoittamasta asiantuntijan ja konsultin rooleja.

Kirjan viimeisessä luvussa (luku 27) käsitellään kielipoliittisia kysymyksiä, kielen suunnittelua ja -huoltoa. DENISE DAOSTIN mukaan kielen suunnitteluun kuuluu lingvistinen ja sosiaalinen puoli. Toiminta kohdistuu sekä kielen korpukseen (sanaston rikastuttaminen, normit) että eri kielten asemaan. Kielipolitiikan taustalla on aina jokin ideologia. Artikkelissa otetaan esiin neljä ideologiaa: 1) Pluralismissa pyritään edistämään eri kielten tasavertaista käyttöä. 2) Assimilaatiopolitiikassa tuetaan vain yhden tai harvojen kielten käyttöä, yleensä valtakieltä. Assimilaation yksi muoto on

purismi, jolle tunnusomaista on tunnepohjainen suhtautuminen ideaalikieltä tai -kielimuotoa kohtaan. 3) Internationalismissa on kyse jonkin muun kuin alkuperäiskielen käytön edistämisestä yhteisenä kielenä, jolloin voidaan välttää valinta kilpailevien kansallisten kielten välillä. 4) Vernakularisaatio on edellisen vaihtoehto — kyse on alkuperäiskielen elvyttämisestä ja kehittämisestä käyttökieleksi.

YLEISIÄ HUOMIOITA

Olen edellä esitellyt varsin seikkaperäisesti, millaisia teemoja Coulmasin toimittamassa sosiolingvistiikan käsikirjassa esitellään. Olen ottanut kantaa joihinkin rajauksiin, joita olen pitänyt epäonnistuneina. Mukaan olisi suonut vielä mahtuneen vielä sellaista sosiolingvistiikkaa, jossa kiinnitetään huomiota osallistujien vuorovaikutukseen kielenkäyttötilanteissa (ks. esim. Gumperz 1982, Auer 1998). Positiivista on tiedon saaminen monista ennestään tuntemattomista tutkimuksista ja vanhan tiedon kokoaminen tiiviisti yksiin kansiin. Puutteina pidän muutamia esitysteknisiä seikkoja. Tutkimushistoria on usein valaisevaa ja kiinnostavaa, mutta sen osuutta olisin ollut valmis vähentämään. Ensimmäiseen osaan olisi voinut sisällyttää jotain kokoavaa, johon olisi voinut tarvittaessa viitata. Kirjan puutteisiin on luettava myös tietty epäyhtenäisyys. Se näkyy esimerkiksi epä johdonmukaisena väliotsikointikäytäntönä (useimmiten numeroidut alaluvut, välillä ilman numerointia, esim. luku 23) ja sisäisissä viittauksissa: monista luvuista niitä jäi kaipeamaan (ks. esim. 20).

Vaikka kirjassa on paljon kiinnostavaa tietoa, ensisijaisen kohderyhmän esittäminen on vähän vaikeaa. Aloittelijalle se ei oikein sovi: siitä ei saa hyvää kokonaiskuvaa, eikä tiedon haku ole ihan helppoa. Sosiolingvistiikkaan jo paljon perehtyneel-

le se taas sisältää kovin paljon tuttua ja itsestäänselvyyksiä. Toistoa ja päällekkäisyyttä on väkisininkin runsaasti.

COULMASIN KÄSIKIRJA JA MUUT SOSIOLINGVISTIIKAN PERUSTEOKSET

Viimeisen parin kolmen vuosikymmenen aikana on julkaistu ainakin kymmenkunta kirjaa, jotka pyrkivät olemaan jonkinlaisia sosiolingvistiikan yleisesityksiä. Miten Coulmasin kirja tähän kenttään sijoittuu? Nämä sosiolingvistiikan perusteokset ovat erilaisia ja hieman eri tarpeisiin luotuja. Yritän antaa vielä pintapuolisen yleiskuvan muutamista tarjolla olevista kirjoista, jotta sosiolingvistiikasta kiinnostunut lukija löytäisi omaan tarpeeseensa sopivimman teoksen; tässä esitelty käsikirja ei nimittäin palvele kaikkia tarpeita.

Coulmasin käsikirja ei ole ensimmäinen laatuaan. Kymmenkunta vuotta aiemmin on julkaistu toinen sosiolingvistiikan käsikirja: kyseessä on saksalainen kaksiosainen, liki 2 000-sivuinen jättiläinen *Sociolinguistics* (1987–1988), jonka melkein 200 artikkelista osa on englanninkielisiä. Otsikot ovat havainnollisen oloisia, ja tietoa löytyy runsaasti niin peruskäsitteistä ja -tutkimuksesta kuin metodeista, niiden ongelmista ja sosiolingvistiikan sovelluksista.

Kaikkein kapeinta sosiolingvistiikan näkökulmaa edustaa Chambers (1995), joka on *Sociolinguistic theory* -kirjassaan määritellyt sosiolingvistiikan pelkäksi variaation tutkimukseksi. Teoksessa päähuomio on kohdistettu kolmen taustamuuttujan, iän, sukupuolen ja sosiaalisen taustan tarkastelulle. Näistä seikoista kirja sisältää kootusti paljon mielenkiintoista tutkimustietoa, muistakin kuin englanninkielisistä maista. Tästä teoksesta ei kuitenkaan kannata sosiolingvistiikan tutkimusmatkaa aloittaa, vaan se sopii syvennykseksi jo pohjatiedot omaa-

valle. (Ks. tarkemmin Lappalainen 1996.)

Selvimmän oppikirjan on Janet Holmesin *An introduction to sociolinguistics* (1992). Se on varsin helppotajuinen, temaattisesti laaja-alainen ja sisältää runsaasti harjoituskäsitteitä ja esimerkkejä. Lähde teoksena se ei toimi, sillä lukijan on välillä hankala hahmottaa, kenen tutkimusta kulloinkin lainataan. Kirjallisuusviitteet kunkin luvun lopussa ovat kuitenkin hyödyllisiä. Kirjasta on ehkä eniten iloa sosiolingvistiikkaa opettaville: vaikka useimmat kirjan harjoituksista tai esimerkeistä eivät sovi sellaisinaan suomalaisille opiskelijoille, niistä saa hyviä ideoita oman opetuksensa toteuttamiseen. Kirja on temaattisesti laaja-alainen. Oppikirjaksi on suunniteltu toinenkin kirja, Wardhaughin *An introduction to sociolinguistics* (1986), jossa on Holmesin kirjan tapaan harjoituskäsitteitä.

Fasoldilta on ilmestynyt kaksi teosta, joista *The sociolinguistics of society* (1984) edustaa sosiolingvistiikan kielisosiologian haaraa, ja *The sociolinguistics of language* (1990) on lingvistisemmin painottunut. Fasoldin ensimmäisessä kirjassa on omissa varsinkin paljon tilaa metodeille. Jälkimmäisessä on painotettu huomattavan paljon pragmatiikan näkökulmaa.

Trudgillin *Sociolinguistics*-teoksella (1974) alkaa olla jo ikää, joten siitä ei löydy tietoa uusimmista tutkimuksista. Siihen on kuitenkin koottu jo klassiseksi muodostunutta ja kiinnostavaksi osoittautunutta tietoa sosiaalisten taustamuuttujien ja lingvistisen variaation yhteydestä, mihin teos on painottunut. Uusia eivät ole enää Hudsonin (1980) eikä Downesinkaan (1984) kirjat. Kummankin etuna voi pitää sitä, että ne on suunnattu lukijoille, joilla ei ole ennestään tietoa sosiolingvistiikasta.

Tuoreita tulokkaita sosiolingvistiikan markkinoilla edustaa Couplandin ja Jaworskin *Sociolinguistics* (1997), joka on jo aiemmin julkaistuja artikkeleita tai monografioi-

den osia sisältävä kokoomateos. Kirja on suunniteltu kurssikirjaksi. Tämä yli 500-sivuinen teos käsittää artikkeleita monista klassikoista. Varsin paljon tilaa on uhrattu metodeille ja teoreettisille pohdinnoille. Sociolingvistiikka on käsitetty väljästi, ja näin edustettuina on niin variaationanalyysiä, sosiaalipsykologiaa, kielisosiologiaa ja vuorovaikutuksen sociolingvistiikkaa. Diskurssianalyysi, keskusteluntutkimus ja pragmatiikka on kuitenkin tietoisesti rajattu pois. Vaikka vanhojen perustutkimusten tuntemus on ehdottomasti tarpeen, on kuitenkin sääli, että uusin tutkimus puuttuu: artikkeleista vain kolme on ennen julkaisematonta, muut vanhempia.

SUOMENKIELISELLE YLEISESITYKSELLE TARVETTA

Kuten edellä on käynyt ilmi, englanniksi sociolingvistiikan perusteoksia on tarjolla runsaasti. Niitä rinnakkain käyttämällä pääsee varsin pitkälle. Itse toivoisin seuraavaksi kirjaa suomeksi — perusteosta, jossa samantapaisia teemoja käsiteltäisiin suomen kielen ja Suomen kieliolojen kannalta. Mitään ajantasaista sociolingvististä perusteosta meillä ei ole. *Sociolingvistiikan näkymiä* (Suojanen ja Suojanen 1982) alkaa olla vanha, vaikkakin esimerkiksi Paunosen selkeä artikkeli on edelleenkin hyödyllistä luettavaa tähän kielitieteen alaan tutustuvalle. Asiantuntemusta tällaisen teoksen toimittamiseen meiltä varmasti löytyisi. Tähän haasteeseen toivoisi tartuttavan myös siksi, että sociolingvistiikalle tuntuu olevan tilausta: murteet, slangi ja kielen variaatio kiinnostavat — muitakin kuin kielentutkijoita. ■

HANNA LAPPALAINEN
Suomen kielen laitos,
PL 3, 00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: hanna.lappalainen@helsinki.fi

LÄHTEET

- AUER, PETER (toim.) 1998: *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. London: Routledge.
- CHAMBERS, J. K. 1995: *Sociolinguistic theory*. Oxford: Blackwell.
- COUPLAND, NICOLAS – JAWORSKI, ADAM (toim.) 1997: *Sociolinguistics: a reader and a coursebook*. Basingstone: Macmillan.
- DOWNES, WILLIAM 1984: *Language and society*. London: Fontana Paperbacks.
- FASOLD, RALPH 1984: *Sociolinguistics of society. Introduction to sociolinguistics. Volume 1*. Oxford: Basil Blackwell.
- 1990: *Sociolinguistics of language. Introduction to sociolinguistics. Volume 2*. Oxford: Basil Blackwell.
- GUMPERZ, JOHN J. 1982: *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HOLMES, JANET 1992: *Introduction to sociolinguistics*. London: Longman.
- HUDSON, R. A. 1980: *Sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 1995: Koodinvaihto ja keskustelun moniäänisyys. – *Virittäjä* 99 s. 2–24.
- LAPPALAINEN, HANNA 1996: Variaationanalyysin teoriaa. – *Virittäjä* 100 s. 124–128.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA 1999: Speech quotations in newspapers as a form of language use. – *SKY Journal of Linguistics* 12 s. 111–144.
- MIELIKÄINEN, AILA 1988: Naiset puhekielen säilyttäjinä ja uudistajina. – Lea Laitinen (toim.), *Isosuinen nainen* s. 92–111. Helsinki: Gaudeamus.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1986: *Kolmannen sukupolven kieli. Helsinkiin muuttaneiden suurten ikäluokkien eteläpohjalaisten ja pohjoissavolaisten kielellinen so-*

peutuminen. Helsinki: SKS.

PAANANEN, RITVA 1996: Kuuntelija radiokielten normittajana. – *Virittäjä* 100 s. 520–535.

PAUNONEN, HEIKKI 1994: *Language change in apparent time and in real time*. Presented at 23rd Annual Conference on New Ways of Analyzing Variation. Stanford, C-A.

Sociolinguistics. An international handbook of the science of language and

the society. Vol. 1–2. Berlin: de Gruyter, 1987–1988.

SUOJANEN, M. K. – SUOJANEN, PÄIVIKKI (toim.) 1982: *Sosiolingvistiikan näkymiä*. Helsinki: Gaudeamus.

TRUDGILL, PETER 1974: *Sociolinguistics. An introduction to language and society*. Harmondsworth: Penguin.

WARDHAUGH, RONALD 1986: *An introduction to sociolinguistics*. Oxford: Basil Blackwell.

DISKURSSINÄKÖKULMIA KIELENOPETUKSEEN

Evelyn Hatch *Discourse and language education*. Cambridge Language Teaching Library. Cambridge: Cambridge University Press, 1992. 3. painos 1996. XI + 333 s. ISBN 0-521-41582-9.

Evelyn Hatchin kirja *Discourse and language education* on oppikirja — tai oppikurssi. Se opettaa menetelmiä, joita diskurssin tutkimiseen on kehitetty, harjoituttaa käyttämään niitä ja innostaa tekemään omaa tutkimusta.

Kirjan tekijä on soveltavan kielitieteen emeritaprofessori, ja teos on syntynyt diskurssikurssien pohjalta, joita hän on pitänyt Kalifornian yliopistossa Los Angelesissa. Näillä kursseilla on ollut oppilaita eri aloilta: viestinnän ja kielitieteen opiskelijoita, englantia toisena ja vieraana kielenä opettavia, viittomakielen opettajia, kielellisesti heterogeenisten ryhmien kanssa työskenteleviä. Osallistujien laaja kirjo näyttäytyy teoksessa esimerkkien, harjoitustehtävien ja tutkimusideoiden runsautena ja monipuolisuutena.

Kirja koostuu yhdeksästä luvusta, jotka on rakennettu keskenään samaan tapaan: niihin sisältyy tekstiä, harjoituksia, lisätehtäviä ja kirjallisuusluettelo. Luvuissa teksti ja harjoitukset vuorottelevat: kun on kä-

sitelty tietty osa kokonaisuudesta (vaikka pa jokin puheakteista kuten neljännessä luvussa), tehdään siihen liittyviä harjoituksia; tällaisia »Practice»-jaksoja on eri luvuissa 3–10 ja kirjassa yhteensä 57 (niissä kaikkiaan 279 tehtävää). Luvun lisätehtävajakso nimeltään »Research and application» sisältää katsauksen tutkimuksiin sekä sovellusideoita niiden pohjalta; näitä tehtäväkohtia on yhteensä 111. Kirjallisuusluettelo luvun lopussa ohjaa esiteltujen tutkimusten lähteille. — Teos toimii siis myös virikemateriaalina ja käsikirjanakin.

Kirjalle asetetut tavoitteet esitellään johdantoluvun alussa. Avainsanoiksi tekijä on kursivoinut sanat *systemi* ja *käyttö*. Kieltä on ollut tapana luonnehtia mielivaltaisten symbolien systeemiksi, jota käytetään ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Hatchin kirja pyrkii auttamaan lukijaa havaitsemaan systeemin myös siinä, miten kieltä käytetään kommunikaation välineenä sosiaalisissa yhteyksissä. Pyrkimyksenä on samalla saada lukija vakuuttumaan sii-